

Távbeszélő szakoktatás és irodalom.*)

Irta: Dr. HENCZ LAJOS, m. kir. postaigazgató.

Enseignement et littérature professionnels concernant le téléphone.

Par le dr. Louis Hencz, directeur de poste r. h. Enseignement théorique et pratique des opératrices du téléphone. Sélection des postulantes, enseignement des postulantes admises, d'après lequel elles étaient tenues de savoir par coeur la nomenclature des abonnés, tant que le nombre de ceux-ci ne dépassait pas les 5000, puisque les communications étaient demandées par nom. Matières des cours d'étude pour opératrices du téléphone. Cours des services simultané, interurbain, de géographie et de langues, pour les opératrices. Enseignement professionnel des conducteurs d'équipes de construction, des agents du service exécutif, des expéditionnaires, des surveillants de ligne et des ingénieurs sur le service téléphonique, respectivement sur la construction de lignes téléphoniques et sur la manipulation et le montage des appareils.

Az első magyar távbeszélő kezelőnő, Matkovits Julia, (kit barátai Ilonkának hívtak), már a telefonközpont létesítésének előmunkálatainál is segítségére volt Puskásnak. Anyja a Nemzeti Színház nagynevű művésznője volt. Anyja halálával árvaságra jutva, 19 éves korában kénytelen volt kenyérkereső pályára lépni. A telefonkezelést Puskástól tanulta s személyi okmányai szerint a távbeszélő kezelői vizsgát már 1881. évi április 1-én letette.

Az első telefonközpontban természetbeni lakása volt, hol nagyanyjával együtt élt. Őt bízta meg Puskás Ferenc az első központ vezetésével. Mint „főnöknő”-nek, kötelessége volt az újonnan felvett kezelőnők tanítása is.

A gépkezelést az alkalmazásra felvett leányok igen könnyen és gyorsan megtanulták, de annál nehezebben ment a kezeléshez szükséges segéd tudomány elsajátítása. Ebben az időben ugyanis a kezelőnőknek könyv nélkül meg kellett tanulniok az előfizetők nevét és telefonszámát, mert a közönség a kapcsolást csupán az előfizető nevének bemondásával kérte.

Az előfizetők számának szaporodásával a telefonközpontok számát és ezzel együtt a kapcsoló személyzet létszámát is emelni kellett. Telefonkezelőnek csak olyan intelligens, urileányok pályázhattak, akiket felvételre legalább két, közismert uri család ajánlott. Iskolai előképzettség kikötve nem volt, mert abban az időben leánypolgári iskola még nagyon kevés volt s az urileányokat vagy házi, vagy zárdai

*) E cikkem megírásához az adatok nagyrészt Biskey Karolin főellenőrnő és a Posta-, Távirat- és Távbeszélő-Nőtisztviselők Országos Egyesületének több vezetőtagja bocsátotta rendelkezésemre, amiért ezúton is köszönetet mondok.

nevelésben részesítették s így államérvényű iskolai bizonyítványuk nem igen volt.

A pályázókat a telefon igazgatója behívta, elbeszélgetett velük s ily módon állapította meg, hogy az ajánlók által erkölcsi szempontból kiválónak minősített leányok a telefonszolgálathoz szükséges egyéb kellékekkel rendelkeznek-e? E különös kellékek voltak: a jó megjelenés, intelligencia, jó emlékezőtehetség, gyors felfogás, tiszta kiejtés, jó modor, kellemesen csengő, elég erős hang és a magyar nyelv-

1. ábra. Matkovics Julia (Ilonka), az első magyar távbeszélő-kezelőnő.

ven kívül legalább a szolgálat követelményeinek megfelelően, még egy idegen nyelv ismerete.

Ha a pályázó a feltételeknek megfelelt, akkor a telefonközpontok egyikének főnöknőjéhez küldték kiképzésre. Ilyen főnöknők voltak Matkovits Júlián kívül, Mikász Jolán, Mile Erzsébet (férjezett Marsovszky Lajosné), Okenfusz Clementin, Grigár Jenny, Horváth Lujza (férjezett Nagyné), Schulcz Leona és Németh Cölesztin. Ezek közül a kisebb, „filialék”-nak nevezett központok vezetőit „filialistá”-nak hívták.

A főnöknők kiképzési módja igen egyszerű volt. Az „ujonc”-nak kezébe adták a telefonelőfizetők névsorát, melyet az időközben be-

lépett új előfizetőkkel és a kapcsolási szám, név, cég, lakás stb. változásokkal ki kellett egészítenie s az egész névsort könyv nélkül meg kellett tanulnia. Ha az ujonc úgy érezte, hogy most már a névsort jól tudja, akkor főnöknőjénél vizsgára jelentkezett. A vizsga az előfizetők nevének és kapcsolási számának össze-vissza való kérdezéséből állt. Aki 3 számnál többet tévesztett el, új vizsgára kellett, hogy jelentkezzen. Ha a vizsga sikerült, akkor az újoncot további kiképzésre egyik gyakorlott kezelőnőhöz osztotta be a főnöknő. A gyakorlati kiképzés ideje alatt az idősebb kezelőnő az újoncot 3–4 napra maga mellé ültette s a gyengébb forgalmú időkben magyarázta a kezelési szabályokat s ilyenkor meg is engedte neki, hogy próbálgassa a kapcsolást. Ha pár nap múlva már elég ügyesnek látszott az ujonc ahhoz, hogy önálló munkát végezzen, akkor 1–2 hétig a régi kezelőnő felügyelete alatt kapcsolt s csak akkor hagyták magára, ha már a tanítója jelentette, hogy az ujonc elég gyorsan és fennakadás nélkül kezel.

A kezelőnőkkel naponként közölték a telefonelőfizetőknél beállott különböző változásokat (lakás, cég, névváltoztatás, új előfizetők stb.), amelyeket nemcsak megjegyezniük kellett, hanem negyedévenként az előfizetők névsorából főnöknőjük előtt az egész névsorból újból vizsgát is tettek.

A telefonközpontok száma is szaporodott. A kezelőnők az új központok előfizetőinek névsorát és kapcsolási számát is megtanulták. Ha más központba kapcsolt előfizetőt kért a felhívó, a kezelőnőnek tudnia kellett, hogy melyik központot kapcsolja s attól melyik számot kérje, hogy a kívánt összeköttetést létrehozza.

Az egyes központok megszüntetése, illetve összevonása is természetesen a kezelőnőknek új tanulni valókat adott. Negyedévi vizsgájuk is mindig nehezebb és nehezebb lett. Az előfizetők száma 1882. év végén még 300-on alul volt, 1889. év végén azonban már 1200 körül mozgott. A névsorban mindig több és több volt a hasonló nevű (Weisz, Schwarz, Stern, Fehér, Fekete, Kis, Nagy stb.), akiknek megkülönböztetésére most már az illetők foglalkozását, vagy lakáscímét is meg kellett a kezelőnőknek tanulniuk. Ez a körülmény sok panaszra is adott okot. Megtörtént ugyanis gyakran, hogy a felhívó nem tudta az illetőnek a foglalkozását, — holott a kezelők eszerint különböztették meg a hasonló nevűeket, — hanem csak a lakását, vagy megfordítva. Még gyakoribb volt, hogy az előfizetők olyan egyéneket kértek, kiknek nem volt telefonjuk, de ezt nem akarták a kezelőnek elhinni; vagy hasonló nevűvel kaptak összeköttetést, akit nem kerestek stb. Az ebből folyó számtalan panasz, hírlapi felszólalás arra indította Baross Gábor kereskedelemügyi m. kir. minisztert, hogy 1890. február 8-án kelt 215. sz. rendeletével a kezelőnők részére „kezelési utasítás“, az előfizetők részére pedig a telefon kezelésére vonatkozó „tudnivalók“ szerkesztésére hívta fel a „budapesti állami telefon hálózat bérleti vállalatát“ s meghagyta, hogy ezeket a vállalat jóváhagyás végett mielőbb terjessze fel hozzá.

A tervezetet 1890. június 1-én a vállalat fel is terjesztette, melyet azonban a Kiss József posta- és távirdaigazgató vezetése alatt álló ügyosztály megfelelően átalakítva és kiegészítve mutatott be a miniszternek jóváhagyás végett. Az 1890. július 21-én kiadott és augusztus

1-jétől életbeléptetett új „szolgálati szabályzat“ és a közönség részére kiadott „tudnivalók“ a szolgálat egyszerűsítése mellett a telefonkezelőnők helyzetén is könnyíteni akart.

Az eddigi hat központ helyett három központba vonták össze az előfizetőket. A miniszter kívánságára elrendelték, hogy a hívók ezután lehetőleg ne névvel, hanem nyomtatásban rendelkezésükre bocsátott előfizetői névsorból kikeresett sorszámmal kérjék az előfizetőket.

1890. augusztus 1-jén életbe is lépett az új szabályzat, mely ellen a közönség valósággal felzúdult. Nem akart beletörődni abba, hogy előbb a névsorból kikeresse a számot. Makacsul kitartott az előfizetők nagy része az eddigi rendszer mellett s ezután is névszerint kérte az előfizetőket. Minthogy a kezelőnők tudták még a névsort, a békeség kedvéért kapcsoltak így is. Ennek természetes következménye volt, hogy azok is, akik az új rendhez alkalmazkodni akartak s előbb számmal kérték a kapcsolást, a többiek példáját követve, csakhamar szintén visszatértek a régi rendszerre.

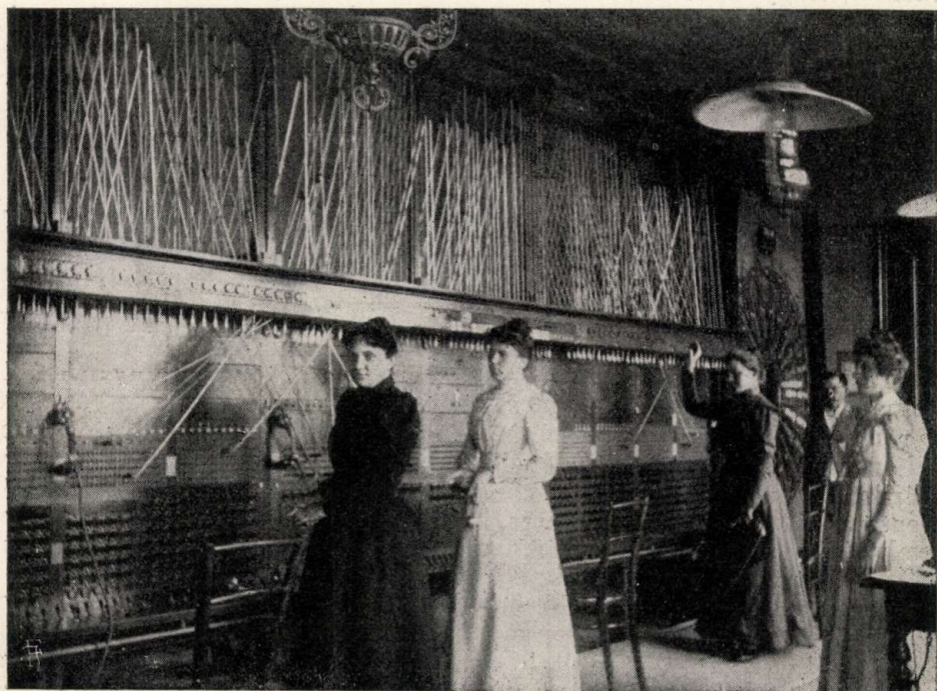
A bérleti vállalat attól félt, hogy az előfizetők panaszaival Barosst, a „vasminisztert“, a vállalat érdekei ellen hangolják, azért a telefonkezelőnőktől továbbra is követelte az előfizetők névsorának pontos megtanulását, holott azok száma 1893 végén már 2500 körül volt.

Az 1892. és 1893-ik években a vállalat igazgatója Meishiern volt, aki a telefonkezelőnők első és negyedévenként való vizsgáztatását magának tartotta fenn. A vizsgáztatás egyébként igen érdekes külsőségek között folyt le. Az igazgató úr ilyenkor maga elé tett az íróasztalra egy gyufatartót és egy szaloncukros dobozt. Ha a kezelőnő elhibázta a kérdezett telefonelőfizető kapcsolási számát, akkor a gyufatartóból egy gyufaszálát tett maga elé. Ha a gyufaszálak száma a hármat meghaladta, akkor a vizsgázót elküldte s bizonyos határidő múlva újabb vizsgára kötelezte. Ha azonban minden gyufa a gyufatartóban maradt s a feleletek gondolkodás nélküliek voltak 6, ha zökkenőkkel történtek 5, ha pedig a kezelőnők feleletei 1, 2, vagy 3 gyufaszálát vontak maguk után 4, 3, vagy 2 darab szaloncukrot kapott tőle a vizsgázó. Ezeket a cukrokat a szerencsésen vizsgázott kezelőnők az ajtón kilépve, a vizsga lázától kipirult arccal lobogtatták az előszobában várakozó, vizsgára jelentkezett kartársnőik felé, akik természetesen csak a cukrok darabszámát nézték s máris tudták a vizsga eredményét. Azokat, akik cukor nélkül jöttek ki a szigorú igazgató úr szobájából, részvétellel, vigasztalva vették körül. A háromszor sikertelenül vizsgázott kezelőnőket a szolgálatból elbocsátották. Ezek között volt egy tanítónő. sőt egy tanárnő is, kik képtelenek voltak a rengeteg szám megtanulására.

A kezelőnők munkáját a főnöknők a legszigorúbban ellenőrizték s az ellenük felmerült panaszokról esetről-esetre tettek jelentést az igazgatóságnak. A minősítést is a főnöknők végezték. A rossz minősítésű kezelőnőket a szolgálatból elbocsátották. A részvénytársaság sem nyugdíjat, sem végkielégítést nem biztosított részükre.

A kezelőnők fizetése az első esztendőben havi 25 forint volt, egy évi szolgálat után 30 forint. három évi szolgálat után pedig 33 forint. Ennél magasabb fizetést a kezelőnők részére, — tekintettel az intézet

rövid multjára, — a részvénytársaság nem biztosított. Sem az éjjeli szolgálatot, sem a hivatalos órákon túl teljesített szolgálatot, — melyre azonban a kezelőnök szükség esetén kötelezve voltak, — külön nem díjazta a vállalat. Ha valaki akár betegség, akár más ok miatt szolgálatot nem teljesített, a hiányzás idejére járó fizetését levonták havi illetményéből, anélkül, hogy azt helyettesének kifizették volna, holott a helyettes, esetleg a hivatalos órán túl, szabad idejének elvesztésével pótolta a hiányzót. Ezzel szemben a kezelőnök minden újévkor dupla havi fizetést kaptak a részvénytársaságtól újévi ajándék, illetőleg jutalom gyanánt.

2. ábra. A régi Széna-tér 1. sz. alatt levő távbeszélő-központ.

A közönség is megbecsülte őket s újévkor meg is emlékezett róluk. Az egyes előfizetők egész láda cukrot, datolyát, narancsot, pipere-szappant, stb. küldtek nekik ajándékképen, melyet a főnökség egyenlő arányban osztott szét közöttük. (A részvénytársaság nem tiltotta az ajándékok elfogadását.)

Az egészségügyi szempontok azonban nem valami nagy figyelemben részesültek a telefon magánjellegű, illetve bérleti ideje alatt. A kezelőnök közösen használt kézi telefonkagylóval és mikrofonnal dolgoztak. Fejhallgatójuk nem volt, hanem egyik kezükkel a kézi telefont tartották állandóan a fülükhöz, míg másik kezükkel kapcsoltak és visszarakták a csengetés következtében leesett jelzőtáblákat. Az alacsonyabb testalkatú kezelőnök új fakanalat hoztak a hivatalba s an-

nak nyelével tölték fel a leesett jelzőtáblácskákat (annunciatorokat), ami a többiek és a férfiak részéről sok tréfás megjegyzésnek volt indító oka.

Közben az előfizetők száma folyton emelkedett. 1896-ban már több, mint 3100 előfizetője volt a telefonnak. Minthogy a bérletet élvező részvénytársaság képtelen volt technikailag lépést tartani a távbeszélőnek a közönség által jogosan követelt fejlesztésével, 1897. május 21-én a m. kir. posta vette át a budapesti telefonhálózat kezelését is. A telefonkezelőnők ettől az időtől kezdve a posta- és távirdakiadókkal, majd később a kezelőkkel egyforma elbírálás alá estek, anélkül, hogy őket a posta-, távirdakiadói vizsga letételére kötelezték volna. A kiképzési rendszer is változatlanul a régi maradt.

A kezelőnőknek ezután is meg kellett tanulniuk a telefonelőfizetők egész névsorát, pedig ezek száma 1898. év végén már csaknem 4500-ra emelkedett és öt különböző helyen működő központba volt bekapcsolva. A névsor megtanulása most már, eltekintve attól, hogy az előfizetők folytonosan változtak, szinte emberfölötti munkát kívánt a kezelőnőktől. A Weisz, Fehér, Fekete stb. nevű előfizetők száma a telefonkönyvekben most már három-négy oldalra terjedt s a hasonló keresztnévűek is mindig szaporodtak köztük úgy, hogy mindig több és több előfizetőnek a foglalkozását és lakáscímét kellett betanulniuk.

A névsor betanulása rendkívül nehéz és megerőltető szellemi munka volt. A számok és a nevek között semmiféle kapcsolat még csak elképzelhető sem volt. Egy és ugyanaz a szám úgyszólván márólholnapra más előfizető nevéhez került. Hogy fogalmunk legyen erről a rendkívüli szellemi munkáról, gondoljunk diákkorunkra, milyen nehezen tanultuk meg a történelemből a jeleshez szükséges 50—60 évszámot is és hányan voltak közöttünk, akik ennek felét sem tudták megtanulni! És gondoljunk arra is, hogy ha valaki valamelyik idegen nyelvből a sokkal könnyebben megjegyezhető szavak közül csak 600—800-at tanul meg, már beszélni tud, micsoda teljesítmény volt az, amikor egy-egy telefonkezelő 5000 vezeték- és keresztnévet, esetleg az illető foglalkozását, lakáscímét és hozzá telefonszámát, telefonközpontjának vonalát megtanulta! Ezzel a fáradtsággal, szellemi munkával egyetemet végezhetett, vagy két-három nyelvet tanulhatott volna meg.

Amikor már az előfizetők száma az 5000-et meghaladta és a telefonközpont ujoncai a névsort betanulni hónapok alatt sem voltak képesek, 1901-ben a kereskedelemügyi m. kir. miniszter elrendelte, hogy az előfizetők ezután kapcsolást csak a hívott kapcsolási számának bemondásával kaphatnak. Ezt az intézkedést a közönség most is a legnagyobb felzúdulással fogadta, annál is inkább, mert a kezelőnők utasításuk szerint szigorúan ragaszkodtak a rendelet végrehajtásához. Nagyon sok gorombáskodásban, durvaságban volt részük az előfizetők részéről, kik egyáltalán nem akarták a telefonelőfizetők névsorát használatba venni.

Mikor a Nagymező-utcában 1903-ban felépült az új 10.000-es központ, az egész személyzetet itt összpontosították.

A budapesti postaigazgatóság akkor már új alapokra helyezte a szakképzést. Elrendelte az összes távbeszélő kezelőnők átképzését és

ebből a célból tanfolyamot is rendezett be számukra. A tanfolyam tananyaga a következő tantárgyakból állt:

1. a posta keletkezése és fejlődése;
2. a magyar posta fejlődése;
3. a posta-távirda-szervezete;
4. a kincstári posta- és távirda-személyzet szolgálati szabályainak kivonata;
5. postaszerződés;
6. a posta ügyosztályainak és azok ügykörének ismertetése;
7. kerületi postaigazgatóságok és a hozzájuk beosztott postahivatalok ismertetése (megyék szerint);
8. Ausztria és a Német birodalom tartományainak és Európa földrajzának rövid ismertetése;
9. a távbeszélő kezelésére vonatkozó szabályok;
10. a távbeszélő műszaki berendezések ismertetése.

Ez az átképző tanfolyam sok tantárgya mellett is aránylag keveset nyújtott, mert mindent a lehető legminimálisabb mértékre szorított. A tanfolyam tanárai az ellenőrök voltak, a műszaki berendezéseket pedig mérnök tanította s a vizsga az igazgatóság kiküldöttje előtt folyt le. Az ujoncok is e tanfolyamot végezték, de gyakorlati kiképzésük az erre kijelölt régi kezelőnök felügyelete alatt történt ezután is. A telefonszámok közül most már csak a legfontosabbakat, a minisztereket, a közérdekűeket (mentők, tűzoltók, rendőrség stb.) és a szolgálat érdekeivel szorosan összefüggőeket (a posta elnökgazgatóját, a budapesti igazgatót, a főnökséget, hiba bejelentőt, rendezőket, stb.) kellett könyv nélkül megtanulniok.

1910-től külön tanteremben, 20—25 hallgatóval tartottak a szűkséghez képest az ujoncok részére négyhetes tanfolyamokat, melyeken a tanítást a főnökség által kijelölt nőtisztviselők (oktatónők) végezték. A tanfolyam tananyaga a következő volt:

1. A távbeszélőkezelésre vonatkozó szabályok ismertetése (a főnökség által kiadott kérdések alapján),
2. A távbeszélő üzleti szabályok.
3. A magyar posta szervezete.
4. Magyarország földrajzának és alkotmányának rövid ismertetése.
5. A kezeléssel összefüggő műszaki berendezések ismertetése.

A tanfolyam befejezése után a hallgatók a főnök jelenlétében vizsgát tettek. A gyakorlati kiképzést szintén az oktatónő végezte, ki- nek közvetlen felügyelete alatt az ujoncok a kapcsolószelekrény mellett is dolgoztak.

1916-tól átreformálták a tanfolyamokat. A közigazgatási részt ezután az ellenőr, a műszaki részt az igazgatóság által kijelölt mérnök, a kezelési részt pedig az oktatónők tanították.

A József-központ megnyitása után, 1917-től 50—60 hallgatóval nyíltak tanfolyamok, melyek már három hónapig tartottak, bár sem a tananyagban, sem a tanítási rendszerben változás nem történt.

1920-tól a tanfolyamon a közigazgatási rész tanítását az ellenőrtől jogi képesítésű közigazgatási tisztviselő vette át, az oktatónők pedig

a kezelési részt a vezérigazgatóság által kiadott „szolgálati és kezelési utasítás” szerint tanították.

1922-ben a postavezérigazgatóság kebelében külön szakoktatási csoportot szerveztek, melynek feladata volt a tanfolyamok berendezése és a megfelelő vezérfonalakról való gondoskodás is. Ez időtől fogva a tanfolyamok hallgatói a Dimény Mózes és Forner Károly által írt „Távbeszélő Kezelés és Számadástétel” című könyvet használták, melyet a szakoktatási csoport adott ki.

Az ujoncok kiképzése, felvétel hiányában, 1925. óta csupán a más hivataloktól a telefonközpontba áthelyezett nőalkalmazottakra szorítkozott, az automata központ megnyitása óta pedig szünetel.

A helyi központok kezelőnőinek kiképzésén kívül az interurbán forgalom emelkedésével kapcsolatban más tanfolyamok berendezése is szükségessé vált. 1911 óta szimultán kezelési tanfolyamokat tartottak 9—11 hallgatóval, az ennek tanításával külön megbízott ellenőrök. A hallgatók a tanfolyam végeztével a főnök, vagy helyettese előtt házi vizsgát tettek. A tanfolyamok a szükséghez képest azóta is meg-megújulnak.

1912 óta az interurbán kezelésre is külön tanították a helyi kezelésben már jártas kezelőnőket. A tanfolyamra eleinte csak olyan nőket jelöltek ki, akik legalább egy idegen nyelvet is ismertek. A tanítással mindig egy-egy régi ügyes, intelligens és gyakorlott interurbán kezelőnőt bíztak meg, aki megismertette tanítványaival a gépeket, a helyközi távbeszélőre vonatkozó kezelési és üzletszabályzatot, a kezelési nyomtatványok használatát, illetve kitöltését s a 8 főirányt, melyben a forgalom lebonyolítása történt. (A főirányok: 1. a marcheggi, 2. a brucki, 3. a székesfehérvári, 4. a dombóvári, 5. a soroksár—halasi, 6. a kecskemét—szegedi, 7. a szolnok—békéscsaba—debreceni és 8. a hatvani fővonal.) A fősúlyt a távbeszélő vonalak számának megtanulására, illetve állomásaik megismerésére fordították. A kiképzettek a főnök és a főnökhelyettes, valamint az igazgatóság egy kiküldött tisztviselője előtt tettek vizsgát.

1929. július 1. óta e tanfolyamokat is átszervezték. Azóta a kezelőnőket a kezelési elméleti részre és szimultán kezelésre egy forgalmi tisztviselő tanítja. A vizsgát az igazgatóság vezetőjének, vagy helyettesének elnöklete alatt egy háromtagú bizottság előtt tartják.

1929 óta a távirda- és távbeszélőigazgatóság a kezelőszemélyzet részére más tanfolyamokat is rendez, hogy a személyzet tudását és képességét emelje. Így több német és francia nyelvű tanfolyamot nyitott, hogy a kezelők a külföldi forgalmat nehézség nélkül tudják lebonyolítani. Ujabban az igazgatóság földrajzra is intenzívebben tanítja a régi kezelőket is, hogy a rendkívüli fejlődésnek örvendő helyközi távbeszélő forgalom lebonyolítása minél zavartalanabbul menjen. Ez általános irányítási tanfolyamot forgalmi tisztviselő, az interurbán rendezői és a hangerősítő munkahelyek tanfolyamait pedig mérnökök tartják. A gyakorlati részt a kapcsoló-váltóknál most is 10—12 régi, tapasztalt rendező tanítja.

A budapesti távbeszélő-központok személyzetének kezdetleges kiképzéséhez hasonló volt az első, vidéki telefonközpontok személyzetének kiképzése is. Az állami kezelésbe vétel után, mindaddig, míg

a hivatalok kiadónőket nem alkalmaztak a telefonkezelésnél, a tanítást az idősebb telefonkezelőnő végezte. Az előfizetők névsorát és kapcsolási számát a kezelőnőknek a vidéken is be kellett tanulniuk, de vizsgát nem tettek belőle, mert az előfizetők száma csak igen kevés helyen haladta meg a százat. Egyébként az előfizetők névsora állandóan a kezelők szeme előtt volt, melyből az esetleg ismeretlen számot nagyon könnyen és gyorsan megállapíthatták.

A 70-es években, a táviró rohamos fejlődésével kapcsolatban, még a táviró-főigazgatóság vándortanítói intézményt szervezett. A vándortanítók hivatása volt, hogy a táviróval felszerelt új állomások

3. ábra. A régi Szerecsen-utcai távbeszélő-központ személyzete.

postamestereit és azok családtagjait a távirókezelésre megtanítsák. Később költségkímélés céljából nem a vándortanítók mentek ki vidékre, hanem a tanítványok jöttek az igazgatóságok székhelyére, ahol a vándortanítók tanfolyamszerűen, csoportosan tanították őket.

Később, az egyesítés után (1887), a vándortanítók intézményét felhasználták a távbeszélőkezelés tanítására is. Ily módon, — anélkül, hogy erről külön szabályzat intézkedett volna, — a szokásjog az igazgatóságok székhelyén megteremtette az ú. n. „kiadói tanfolyam”-okat, melyeken a vándortanítók úgy a távirda, mint a távbeszélő gép- és kapcsolástant, a távirda- és távbeszélő-kezelést, tarifát, a segédkönyvek kezelését, a táviró-, később a távbeszélővonalak földrajzát és a gyakorlati szolgálatot is tanították. A tanfolyam hallgatói nem részesültek egységes kiképzésben, mert a tanfolyam anyagát minden igazga-

tóság maga szabta meg, vizsgát azonban a hallgatók az igazgatóság-nál alakított bizottság előtt tettek, mely alkalommal rendszerint nem a vándortanító, hanem a bizottság tagjai kérdezték őket. A vizsga eredményéről a hallgatók „értesítés“-t kaptak s ezenkívül a postames-tert is ügyirattal értesítették, hogy ezután a „kiadójelölt“-nek nevezett végzett tanfolyamhallgatót a táviró- és távbeszélő-szolgálatra alkal-mazhatja.

Ily módon rendszerint a vidéki postakiadók alaposabb kiképzés-ben részesültek, mert pl. a villamosság és a delejesség is külön vizsga-tárgyként szerepelt náluk, a gép- és kapcsolástanon kívül.

A háborút követő nehéz anyagi viszonyok miatt a postavezér-igazgatóság átmenetileg, 1920-ban megengedte, hogy a hivatali kisegítők a távirda- és távbeszélővizsgára magánúton is elkészülhessenek és az igazgatóságoknál vizsgát tegyenek. Minthogy az érdekeltek ma-gánúton elkészülni nem tudtak, egész sereg magántanfolyam keletke-zett, amelyet részben volt vándortanítók, részben pedig vállalkozó szellemű forgalmi tisztviselők tartottak, természetesen tandíjat szedve az érdekeltektől.

Ennek az állapotnak vetett véget az 1929. évi 30.400. számú ren-delet, mely kimondta, hogy a jövőben tanfolyam hallgatását teszi kö-telezővé, magántanulásra engedélyt csak a postamesterek felesé-geinek, vagy már egyszer képesítést szerzett volt kiadóknak, vagy tisztviselőknek ad. A kiadói tanfolyam végzett hallgatói az alapvizs-gán a távbeszélő-üzletszabályzatból és a rádiószabályokból szóbeli, a távbeszélő gép- és kapcsolástanból pedig írásbeli és szóbeli vizsgát, a szakvizsgán pedig a távbeszélőkezelésből szóbeli, a számadáskészítés-ből pedig írásbeli és szóbeli vizsgát tesznek.

A középiskola négy alsó osztályának elvégzéséhez kötött tisztvi-selők részére 1888-ban létesített „segédtiszt tanfolyamok“, melyeket az egyes kincstári hivataloknál rendeztek be s melyek inkább csak gyakorlati kiképzést nyújtottak, nem helyeztek egyáltalán súlyt a táv-beszélőre, egyrészt azért, mert ebben az időben csak igen kevés helyen volt még távbeszélő, másrészt, mert e szolgálati ág ellátását a nők fel-adatának tartották s ezért ezeknek a tanfolyamoknak kizáróan férfi-hallgatóit éppen csak a legnagyobb vonásokban ismertették meg a távirda gép- és kapcsolástan és a távirdakezelés keretén belül a távbe-szélővel. Ugyanilyen, sőt még rosszabb volt a helyzet az 1911-ben be-hozott növendék-rendszer kapcsán, mellyel együtt a segédtiszt tan-folyamokat megszüntették. A növendékeket elméletre egyáltalán nem tanította senki, gyakorlatból is csupán a nyilvános állomás kezelését tanulta meg úgy, ahogy a növendék. A vizsgán sem igen törődtek e téren való hiányos ismereteivel, mert a távbeszélőt kincstári hivata-loknál mindenütt nők kezelésére bízták.

A tanfolyam újjászervezése alkalmával, 1922-ben a szakoktatási csoport kezdett nagyobb súlyt helyezni a távbeszélő gép- és kapcsolás-tanra a távbeszélő-üzletszabályzatra és kezelésre. A tanfolyam újjá-szervezése alkalmával (1928. évi 5.707. sz. rendelet) az alapvizsga tár-gyai közé a távbeszélő-üzletszabályzatot és a rádió-szabályokat külön tárgyként a szóbeli, a telefon gép- és kapcsolástant az írásbeli és szó-

beli, a szakvizsgán pedig a távbeszélőkezelést és a számadástételt a szóbeli vizsga tárgyai közé vette fel.

Az 1888-ban szervezett m. kir. postatisztképző tanfolyam sem helyezte egyáltalán súlyt a távbeszélőre és pedig ugyanabból az okból, mint a segédtszti tanfolyam. A telefon gép- és kapcsolástant a táv-irdaival együtt tanították, a telefonkezelést pedig éppen, hogy érintették a távírókezeléssel kapcsolatban. A gép- és kapcsolástan tanára Kiss József postafőigazgató, majd halála (1909) után, dr. Odor Imre postaigazgató, a kezelés tanára pedig dr. Baló Géza postafőigazgató volt. A távíró- és telefon-építésetet és történetet pedig Vater József műszaki főigazgató tanította. Itt is csak a háború után, 1920-ban, az újjászervezett tanfolyamon történt kezdeményező lépés, amikor eleinte egy tantárgyként ugyan, de külön-külön előadóval szerepelt a távirda és a távbeszélő gép és kapcsolástan. Az előbbi Csiba Vince műszaki postaigazgató, az utóbbit Gianone Ottó műszaki tanácsos adja azóta elő. Ellenben külön, önálló tantárgy lett a távbeszélő-üzletszabályzat és kezelés, melyet 1920-tól farkaslaki Dimény Mózes postafőigazgató, mint a tanfolyam rendes tanára, és 1928-tól dr. Nagy Sándor postatanácsos is, mint rendkívüli tanár ad elő. A szakoktatási csoport itt is új helyzetet teremtett, amikor 1925-ben a 16.197. sz. rendelettel a távbeszélő gép- és kapcsolástant az alapvizsga tárgyai közé vonta az írásbeli és szóbeli vizsgánál is önálló tantárgyként vette fel és a távbeszélő-üzletszabályzatot és kezelést a szakvizsga tantárgyai közé sorozta.

A vonalépítést a forgalmi tisztviselők közül kiválasztás, önkéntes jelentkezés alapján kiképzett „építési osztályvezetők” végelik, akik mint „építési gyakornokok” valamelyik osztályvezető mellett tisztán gyakorlati úton szerezték meg szükséges ismereteiket s azután a vezérigazgatóság kebelében alakított bizottság előtt tették le az építési osztályvezetői vizsgát.

A rendszeres műszaki szakoktatás terén az első lépés 1906-ban, a főposta épületében megnyitott első, 1906/1907. évi vonalfelvigyázói tanfolyam berendezésével történt, mely a vonalfelvigyázókat a távbeszélő vonalak építésére, vonalak vizsgálatára és a készülékek felszerelésére, apróbb hibák javítására, a villamosság és delejesség elméletére, stb. tanítja. E tanfolyam a szükséghez képest csaknem évenként megismétlődik.

Az 1912. évben nyílt meg a m. kir. posta műszerész-tanonciskolája, mely 4 évfolyamú s a posta részére műszerészeket képez ki. A tanoncok egyéb elméleti tantárgyak mellett tanulnak távbeszélő gép- és kapcsolástant és kezelést, továbbá elektrótechnikát, erőműtant és anyagismét is. E tanfolyam szakadatlanul működik 1912 óta.

Az 1918-iki átszervezés alkalmával 1919 január 1-től a miniszter műszaki szakoktatási igazgatóságot szervezett, melynek javaslatára Fodor Gyula műszaki főigazgató vezetése alatt 1920-ban megnyitotta az első mérnöki szaktanfolyamot, amelyen az intézethez felvett mérnököket a távíró és távbeszélő műszaki ismereteire tanítják. A távbeszélő tantárgyai: távbeszélő gép- és kapcsolástan, távbeszélő üzem-technika és részben a gyengeáramú elektrotechnika. E tanfolyam tartama 6 hónap s csak szükségszerű időközökben nyílik meg.

Mindezek után elmondhatjuk ma már, hogy telefon-szakoktatásunk, kiváló tanáraink révén, a kor színvonalán áll s a szolgálat követelményeinek teljesen megfelel.

*

A távbeszélő irodalma Magyarországon, ha nem is érte el azt a magas színvonalat, mint egyes idegen nemzeteknél, még sem mondható, hogy utolsó helyen áll. Már a telefon kezdetleges állapotában jelentek meg igen értékes, bár nagyobbára a napi élettel, a kezeléssel és a távbeszélő ismertetésével foglalkozó értékes munkák.

A távbeszélő állami kezelésbe vétele óta számos hivatalos kiadás jelent meg a telefon kezelésére és használatára vonatkozóan. Így távbeszélő vezetéklajstromok, díjövmutatók, vonaltérképek, szabványrajzok, villanyelemek kezelésére vonatkozó utasítások, a távbeszélő berendezések építésére és fenntartására vonatkozó szabályok, a budapest—bécsi állami távbeszélő használatának szabályai (1889-ben), a törvényhatósági távbeszélő-hálózatok létesítése és használati feltételei (1894-ben), duplex-üzem a magyar telegráf- és telefon-intézetnél (1902-ben), a távíró- és távbeszélő-berendezésekben eszközölt újítások leírása (1902-ben), vonalfelvigyázói utasítások, utasítás a távbeszélő-szolgálat szabályszerű ellátására (1918), stb.

A magyar kir. postatisztképző tanfolyamon első volt Kiss József, aki a gép- és kapcsolástan című tantárgy keretében tanította a telefonkészülékeket és azoknak kezelését, melyekről két kiadást ért tankönyvében („A távíró- és távbeszélő-gépek ismertetése” 1897; „Távíró- és távbeszélő gép- és kapcsolástan”) bővebben foglalkozott. A telefon történetét Vater József „A távíró- és távbeszélő-ügy fejlődésének története”, „A távírda és telefon története” (1889—1898) című műveiben dolgozta fel s a „Távirda-építéset és történet” című tantárgy keretében adta elő, míg dr. Baló Géza 1897-ben „Távirda- és távbeszélő-szolgálat” című könyvében bocsátotta hallgatóinak rendelkezésére a tanfolyamon a „távirdakezelés” című tantárgy keretében előadott tudnivalókat.

A dr. Henney Vilmos szerkesztésében 1912—1926 között megjelent „Posta, Telegráf és Telefon Szakkönyvtár” 15 füzete között szerepel ugyancsak Vater József „A telegráf és telefon története”, dr. Baló Géza „A telefon és telegráf üzletszabályzata”, valamint a „Telegráf- és telefonkezelés” című munkája, továbbá Odor Imre: „A posta, telegráf és telefon műszaki berendezései”, dr. Henney Vilmos és Singer Henrik „Posta-, telegráf- és telefon-földrajz”, Gruber Árpád, dr. Baló Géza és Salamon István „A posta-, telegráf és telefonarifák” és Guth Pál „A posta-, telegráf- és telefonszámadástartétel” című, dióhéjba szorított munkája s dr. Henney Vilmos „A magyar posta története” című, 1926-ban megjelent könyve, mely a távbeszélő történetét is felöleli.

Az első könyv, mely csupán a távbeszélőről szólt, Intödy Adolfnak „A telefon lényegéről és gyakorlati alkalmazásáról” írott, 1888-ban megjelent könyve volt. Meg kell említenünk azonban, hogy már ez előtt, 1886—1887-ben Botár János szerkesztésében és kiadásában

megjelent „Telegráfügyi Szemle” című szakközlöny, mely „telegrafiai s általában elektrotechnikai ismeretek terjesztésére” szolgált, a telefonról különböző szerzők tollából számos szócikket közölt.

1890-ben jelent meg Rácz Sándor „Bpest táviró- és távbeszélő-ügye 1889-ben”. Ezt követte Botár János: „A villanydelejes táviró és távbeszélő”. Budapesten 1892-ben, Kovács József: „Jegyzetek a táviró és telefon köréből”, Budapesten 1895-ben; Járossy: „Táviró és telefon”, dr. Forgon Lajos: „Utmutatás a posta, táviró és távbeszélő használatára”, Pécssett 1904-ben, Salamon István: „Telefonkönyv” I. rész 1904-ben, II. rész 1905-ben Budapesten, Heisinger Antal: „A postatávirda, távbeszélő és postatakarékpénztár”, 1906-ban Szabadkán, Gombás Lajos: „Vezérfonal a posta-, távirda- és távbeszélő-kezeléshez”, 1907-ben Galántán, dr. Odor Imre: „A táviró és távbeszélő”, I. rész: géptan és építészet, II. rész: kezelés, 1910-ben, dr. Kovács József: „A távirda-távbeszélő szolgálat vezérfonala” című 1918-ban megjelent könyve, továbbá 1922-ben farkaslaki Dimény Mózes és Forner Károly: „Távbeszélő-kezelés és számadástétel” és Glázer Jenő: „A magyar rádiórendelet és magyarázata” című könyve.

Ezekén kívül számos cikk jelent meg különböző folyóiratokban és kiadványokban is. Ezek közül nevezetesebbek Hollós József: „A telegráfia és telefonia” című, a „Technika vívmányai az utolsó száz évben” című kiadványban (1904). Dr. Hennyey Vilmos: „Táviró és távbeszélő” című, a „Közgazdasági Lexikon”-ban (1901), „A posta, telegráf és telefon” című, a „A magyar kereskedők könyvé”-ben (1907), Kovács Gyula: „A telefonról” című (Magyar Nemzetgazda, III. 356.), Szabó Imre: „A telefon nagy távolságokra” című (Magyar Kereskedők Lapja. VII. 1.) értekezése, illetve ismertetése.

A telefonra vonatkozóan számos értékes cikket közöltek a posta személyzetének, később egyesületeinek szaklapjai is. Így az 1902—03-ban Szentessy Gyula szerkesztésében megjelent „Posta és Távirda Szaklap”, az Énekes Zsigmond szerkesztésében 1909—1910-ben megjelent „Postaügyi Közlöny”, a Gömöri Lajos szerkesztésében 1889—1893-ban megjelent „Közlekedés”, az 1893—1906-ig megjelent „Magyar Közlekedés”, majd „Magyar Posta és Közlekedés”, az 1908-ban dr. Geszti Sándor által indított „Posta Szemle” szaklap, illetve folyóirat, továbbá a postamesterek és kiadók szaklapja, a „Postaközlöny”, a postaforgalmi tisztviselők országos kaszinójának hivatalos lapja, az „A Posta”, a postaaltisztek országos egyesületének szaklapja, a „Postakürt”, a posta üzemi tisztviselők egyesületének szaklapja, a „Postahíradó”, a magyar posta jogász- és mérnök-egyesületének szaklapja, a „Magyar Posta”, a postanőtisztviselők országos egyesületének szaklapja, a „Postagalamb” és a keresztény postások országos gazdasági egyesületének szaklapja, a „Poge”.

Számos értékes cikket közölt ezenkívül az 1901 óta megjelenő „Posta- és Távirda Évkönyv” is, melyet 1901-ben dr. Hennyey Vilmos, 1902—1904-ben Pál Imre, 1905—1918-ban Demény Károly, 1924-től 1928-ig dr. báró Szalay Gábor és Peterdi Sándor, 1929-től pedig dr. báró Szalay Gábor szerkeszt és végül a hivatalos szaklap, a „Magyar Posta”.

A „Posta és Táviró Évkönyv”-ben a telefonra vonatkozó érté-

kes szakcikket írtak: dr. Bangha Aurél (1908); Fodor Gyula (1924); Füves Dezső (1916); Dr. Hajós Pál (1926); Haltenberger Samu (1904); dr. Havas Ferenc (1925); dr. Hennyey Vilmos (1908); Hollós József (1910, 1912), Lédeczy Sándor (1918); Nyári Pál (1904); Rédl Jenő (1924, 1927); Sós Jenő (1910); Szegfy Mátyás (1902); Toffler Gyula (1930); a „Magyar Posta”-ban pedig: Behrendt Arnold (III. 7.); Csapka Károly (III. 2., 3.); Dimény Mózes (III. 1., V. 1.); Fekete Ernő (III. 1.); Fodor Gusztáv (III. 3., 4., 5., 6., IV. 7., 8., 9., 10., V. 1.); Füves Dezső (III. 8., 9.); Gyarmathy Béla (II. 5.); dr. Havas Ferenc (IV. 2., IV. 9.); Hütter Gyula (IV. 4., 5., 6.); Kocka László (II. 1., 4., V. 3.); Kol Ferenc (IV. 8.); Kolossváry Endre (IV. 2.); Kovács Zoltán (II. 1.); Lédeczy Sándor (II. 5., V. 3.); Mályusz Géza (IV. 9.); Mattanovich Géza (IV. 1., 2., IV. 3.); dr. Nagy Sándor (II. 1.); Rákosi György (II. 6., II. 7.); Rimóczy Mihály (II. 2., 5.); Salló Ferenc (IV. 7., 8.); Sárospataky József (III. 2.); Schármár Jenő (III. 3.); Schusztér András (IV. 3., 10.); Simonffy Miklós (IV. 5.); Szommer Imre (IV. 1., 2., 4.); Tamási Lajos (II. 1.); Toffler Gyula (II. 2.); dr. Tomits Iván (III. 3., 6., 7., 8., 9., IV. 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., V. 1., 2., 3.).

Sem az „Évkönyv”, sem az általánosan ismert „Magyar Posta” című szaklap kiváló szakíróit nem kell olvasóink előtt külön méltatnunk, akik jól ismerik irodalmi munkásságukat és a magyar posta újjáépítése terén kifejtett kiváló tevékenységüket.

*

A szakoktatás és a szakirodalom kölcsönösen kiegészítik, támogatják egymást. A szakirodalom szolgáltatja a tanításhoz az anyagot. Egyik a másik nélkül boldogulni nem tud az életben. Amde, ha az intézet személyzete a tanfolyamokon szerzett tudását a szakirodalom anyagával kiegészíti, fejleszti, megfigyeléseit, tapasztalatait közli, nemcsak magának, de nemzetünknek, szétdarabolt hazánknak is nagy szolgálatot tesz vele.

